

NOGIRONLIGI BO‘LGAN BOLALAR BILAN ISHLASHDA AMALIY PSIXOLOGIYANING METODIK YONDASHUVLARI

Abdakimova Mamlakat Abdusamad qizi

Chirchiq davlat Pedagogika Universiteti

Pedagogika fakulteti Amaliy Psixologiya yo‘nalishi 2 bosqich talabasi

mamlakatabdakimova613@gmail.com

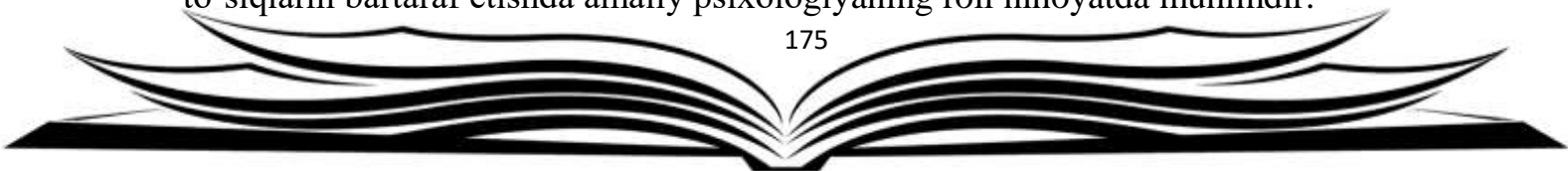
Annotatsiya: Ushbu maqolada nogironligi bo‘lgan bolalar bilan ishlashda amaliy psixologiyaning metodik yondashuvlari yoritilgan. Jumladan, bolalarning psixologik rivojlanish xususiyatlari, ularga individual yondashuv, ijtimoiy-muhit omillarining roli, emotsional qo‘llab-quvvatlash metodlari hamda oilaviy hamkorlik asoslari tahlil qilingan. Amaliy psixologik yordam usullari bolaning ijtimoiylashuvi va shaxsiy rivojlanishiga qanday ta’sir qilishi dalillarga asoslangan holda yoritilgan.

Kalit so‘zlar: amaliy psixologiya, nogiron bola, metodik yondashuv, psixologik yordam, individual yondashuv, ijtimoiy moslashuv, maxsus pedagogika.

Har bir bola — alohida dunyo, va nogironligi bo‘lgan bolalar bu dunyoning chuqurroq anglashni, sabr-toqat, e’tibor va kasbiy yondashuvni talab etuvchi a’zolaridir. Insonparvarlik va ijtimoiy tenglik tamoyillariga asoslangan holda, psixologik yordam nogironligi bo‘lgan bolalarning shaxs sifatida rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ular o‘z tengdoshlaridek mustaqil fikrlay oladigan, his qiladigan va o‘rganadigan shaxslardir. Shu bois, ularni ijtimoiylashtirish, bilim berish va psixologik qo‘llab-quvvatlashda metodik yondashuvlar dolzarb masala sifatida ko‘rilmoqda.

Amaliy psixologiya, ayniqsa maxsus pedagogika bilan integratsiyada, nogiron bolalar bilan ishlashda individual rivojlanish, emotsional barqarorlik va kommunikativ ko‘nikmalarni shakllantirishda muhim o‘rin tutadi. Bu borada foydalaniladigan metodik yondashuvlar bolaning ruhiy va jismoniy holatiga, nogironlik turiga, oilaviy muhitga va yoshiga qarab moslashtiriladi.

So‘nggi yillarda O‘zbekiston Respublikasi ta’lim tizimida inklyuziv yondashuv tamoyillarining joriy etilishi natijasida nogironligi bo‘lgan bolalarning umumta’lim muassasalarida ta’lim olishi uchun zarur sharoitlar yaratilmoqda. Biroq, bunday bolalarning rivojlanish yo‘lida duch keladigan psixologik, emotsional va ijtimoiy to‘siqlarni bartaraf etishda amaliy psixologiyaning roli nihoyatda muhimdir.

Psixologik xizmatning asosiy vazifasi — bolaning o‘ziga bo‘lgan ishonchini mustahkamlash, ijtimoiy muhitga moslashuvi, o‘z salohiyatini to‘liq namoyon etishida yordam berishdir. Bu esa metodik jihatdan puxta o‘ylangan, shaxsga yo‘naltirilgan va bolalarning ehtiyojlariga moslashtirilgan yondashuvlarni talab etadi. Shu nuqtai nazardan olib qaraganda, amaliy psixologik yondashuvlar — inklyuziv ta‘lim muhitining psixologik poydevori hisoblanadi.

Mazkur maqolada nogironligi bo‘lgan bolalar bilan ishlashda qo‘llaniladigan amaliy psixologik uslublar, ularning afzalliklari, samaradorligi va muhim metodologik yondashuvlar tizimli ravishda ko‘rib chiqiladi.

Metodik yondashuvlarning asosiy yo‘nalishlari

1. Individuallashtirilgan yondashuv

Har bir bolaning psixofiziologik xususiyatlarini hisobga olib, alohida rivojlantiruvchi reja tuzish. Bunda bolaning mustaqil harakatlari, nutq, fikrlash, idrok va emotsional rivojlanish darajasi tahlil qilinadi.

2. Ijobiy psixologik muhit yaratish

Bolaning o‘zini xavfsiz his qilishi, qabul qilinayotganini anglash hissi juda muhim. Terapevtik o‘yinlar, mehribon muomala, rag‘batlantiruvchi so‘zlar orqali bu muhit shakllantiriladi.

3. Oila bilan hamkorlik

Psixologik ishlov faqat maktab yoki markaz bilan cheklanmasligi kerak. Ota-onalarni ruhiy tayyorlash, ularga bolaning ehtiyojlari bo‘yicha maslahatlar berish ham metodik ishning ajralmas qismidir.

4. Sensor-motorli metodlar

Ayniqsa, jismoniy nogironligi bo‘lgan bolalar bilan ishlashda harakatlar, sezgi stimullari, vizual va audiomateriallardan foydalanishga asoslangan usullar qo‘llaniladi.

5. Kognitiv va emotsional rivojlantirish texnikalari

Hikoya tuzish, rolli o‘yinlar, rasmlar chizish orqali bolaning emotsional dunyosi, o‘z-o‘zini anglash va atrof muhit bilan muloqoti mustahkamlanadi.

6. Art-terapiya, musiqaterapiya, hayvonlar bilan terapiya (pet-terapiya)

Ushbu muqobil yondashuvlar orqali bolaning psixologik holati yengillashtiriladi, stress kamayadi, o‘zini ifoda etish imkoniyatlari oshadi.

Nogironligi bo'lgan bolalar bilan ishlashda qo'llaniladigan amaliy psixologik metodik yondashuvlar

№	Metodik yondashuv nomi	Qo'llanilish sohasi	Asosiy maqsadi	Natijaviylik
1	Individuallashtirilgan yondashuv	Har bir bolaning rivojlanish darajasi asosida	Shaxsiy salohiyatni ochish, rivojlanish yo'nalishini aniqlash	Yuksak – individuallashtirilgan reja asosida
2	Oila bilan hamkorlik	Ota-ona va o'qituvchi bilan ishlash	Uy-maktab o'rtasida uzviy aloqa o'rnatish	O'rtacha-yuksak, psixologik barqarorlikni oshiradi
3	Art-terapiya (san'at orqali davolash)	Emotsional va kommunikativ muammolar	Hissiy bo'shashuv, o'zini ifoda etish	Yuksak – stressni kamaytiradi
4	Sensor-motorli stimulyatsiya	Jismoniy va aqliy rivojlanishdagi kechikishlarda	Harakat, sezgi va koordinatsiyani faollashtirish	O'rtacha – tizimli mashg'ulotlarda samarali
5	Rolli va syujetli o'yinlar	Ijtimoiylashuv va muloqot qobiliyati	Atrof bilan muloqot, ijtimoiy rollarni o'rganish	Yuksak – ijtimoiy ko'nikmalar shakllanadi
6	Musiqaterapiya	Emotsional muvozanat va xotirjamlik	Ruhiy barqarorlik, hissiy uyg'unlik	Yaxshi – ijobiy emotsiyalarni oshiradi
7	Vizual-podskazkalar (rasm, belgilar)	Nutq buzilishlari, eslab qolish muammolari	Axborotni oson anglash va eslab qolishga yordam	O'rtacha – eslab qolish va nutqni faollashtiradi

Nogironligi bo'lgan bolalar bilan ishlashda amaliy psixologning roli nafaqat ularga yordam berish, balki jamiyatdagi murossasizlik, loqaydlik va befarqlikni bartaraf

etishga qaratilgan faoliyatdir. Bu yo‘nalishda metodik yondashuvlar doimiy yangilanishi, bolaning shaxsiy rivojlanish traektoriyasiga moslashtirilishi zarur. Amaliy psixologning samarali faoliyati — bolaning jamiyatga moslashuvi, o‘zini anglash va rivojlanishiga xizmat qiladi.

Yuqoridagi tahlillar shuni ko‘rsatadiki, nogironligi bo‘lgan bolalar bilan samarali ishlash uchun yondashuvlar tizimli, metodik va shaxsga yo‘naltirilgan bo‘lishi zarur. Faqatgina umumiy metodlar bilan emas, balki har bir bolaning ehtiyojiga mos psixologik texnika va yondashuvlardan foydalanish zarur.

Amaliy psixologiyaning roli bu yerda faqat maslahat berish emas, balki:

- bolaning ichki dunyosini anglash,
- uni jamiyatga integratsiyalash,
- emotsional va psixologik salomatligini ta‘minlash,
- pedagog va ota-onalarga zarur ko‘nikmalarni yetkazishda ko‘zga tashlanadi.

Shuningdek, bu jarayonlarda **psixologik reabilitatsiya, motivatsiyani qo‘llab-quvvatlash, psixopedagogik kuzatuv** kabi yondashuvlar uyg‘unlashgan holda olib borilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Vygotskiy L.S. *Defektologiya asoslari*. – Moskva, 2003.
2. Абрамова Г.С. *Практическая психология*. – Москва: Академический проект, 2018.
3. Карвасарский Б.Д. *Клиническая психология*. – СПб: Питер, 2020.
4. Худойберdiyeva M. *Psixologik xizmat va reabilitatsiya metodlari*. – Toshkent: Ilm Ziyo, 2021.
5. Olga L. *Special Psychology for Children with Disabilities*. – London: Springer, 2019.
6. Qodirova N. *Maxsus ehtiyojli bolalar psixologiyasi*. – Toshkent: O‘zbekiston, 2022.

Research Science and
Innovation House